

die er vaak toe leidt dat de auteur moet generaliseren op basis van een beperkt aantal 'cases', slaagt hij erin een coherente geschiedenis van de nijverheid in de Meierij te reconstrueren. Het Brabantse perspectief vormt niet alleen een aanvulling op de historische kennis, maar nuanceert ook de voorheen voornamelijk 'Hollandse' interpretatie van de Brabantse plattelandsnijverheid. Van Gulp toont bijvoorbeeld aan dat de Leidse invloed op de Tilburgse nijverheid veel minder pregnant was dan Posthumus (en vele historici na hem) heeft beweerd. In zijn analyse legt de auteur mijns inziens echter wel erg veel nadruk op de 'zelfstandigheid' van de textielproductie en -handel op het Brabantse platteland. Alhoewel deze konden bouwen op een bestaande traditie, werden zij in de loop van de zeventiende eeuw toch vooral gestimuleerd door de, door Van Gulp zelf beschreven, steun van de Hollandse handelssteden. Zonder de belangrijke afzetmarkten in Holland zou de bloei van deze industrie ondenkbaar zijn geweest. De Brabantse plattelandsgebieden konden wel lobbyen voor deze steun, maar waren uiteindelijk afhankelijk van de machtsverhoudingen tussen de Hollandse steden bij de besluitvorming in de Staten-Generaal.

In de volgende hoofdstukken analyseert Van Gulp de relatie tussen plattelandsnijverheid en landbouw, demografie en (de-)industrialisatie. Hij concludeert dat de combinatie van landbouw en textielnijverheid in de Meierij vóór de negentiende eeuw niet evident was, en dat demografische groei eerder veroorzaakt werd door de aanwezige textielnijverheid dan dat deze hiertoe zou hebben geleid. Wat betreft industrialisatie ontwaart hij een vergelijkbaar patroon als in andere proto-industriële gebieden in Europa.

Op sommige punten paste de Meierij wel, op andere punten minder, in het traditionele proto-industriële model. 'In de variëteit van Europa is dus plaats voor de situatie in de Meierij [...]' (p. 237). Deze conclusie dat het proto-industriële model lang niet overall of in zijn totaliteit opging in vroegmodern Europa stond eigenlijk – ook volgens Van Gurps eigen inleiding – al vast. Dit laat echter onverlet dat *Brabantse stoffen* een rijke en belangrijke regionale studie is, die veel nieuwe kennis en een ander perspectief biedt op de preïndustriële textielproductie in wat in de negentiende eeuw een van de grootste industriële textielcentra van Nederland zou worden.

Elise van Nederveen Meerkerk
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Brigitte Slot, *Iedereen kapitalist. De ontwikkeling van het beleggingsfonds in Nederland gedurende de 20ste eeuw*. Proefschrift Technische Universiteit Delft 2004 (Amsterdam: Aksant, 2004) 620 p. ISBN 9052601518

In de tweede helft van de jaren 1990 leek het alsof beleggen, vooral in aandelen, in brede lagen van de Nederlandse bevolking ingang zou vinden. Terwijl tot 1989 nooit meer dan acht procent van de particuliere huishoudens effecten had bezeten, steeg dit percentage snel naar een niveau van twintig en meer rondom de eeuwwisseling. Oorzaken waren onder andere een gunstig beursklimaat, lage rendementen voor andere beleggingsvormen, de beschikbaarheid van veel liquiditeit voor een generatie die het geld gemakkelijk liet rollen, en vooral een huizenhoog optimisme over de ontwikkeling van een op informatietechnologie gebaseerde 'nieuwe economie' die weinig of geen grenzen aan de groei zou kennen. Beleggen werd *fun*. In het najaar van 2000

spatte de *IT-hausse* echter uiteen op de harde werkelijkheid van een onverminderd dominante ‘oude economie’. Veel nieuwe beleggers leden grote verliezen en waren op verjaardagsfeestjes wat stiller dan voorheen. Sparen en andere ‘saaiere’ beleggingsvormen bleken ineens zo slecht nog niet.

Een studie over de geschiedenis van het beleggingsfonds in Nederland in de twintigste eeuw, geschreven door een onderzoekster die dit type instellingen van binnen uit kent, is tegen de aangegeven achtergrond zeer welkom. Van beleggingsfondsen wordt immers vóór alles verwacht, dat zij door een verstandige keuze van de beleggingen en door het spreiden van risico’s de deelnemers een veiliger rendement geven en een betere bescherming tegen verlies, dan de meeste beleggers individueel kunnen realiseren. Beleggingsfondsen zijn daarom ook vaak gezien als een goed instrument om aan het bezit van risicodragend vermogen een bredere maatschappelijke spreiding te geven. Daarnaast zijn van een brede beleggingsactiviteit bij fondsen vaak macro-economische voordelen verwacht, bijvoorbeeld voor de financiering van het bedrijfsleven. Wellicht de belangrijkste conclusie van de studie van Brigitte Slot is evenwel, dat de Nederlandse beleggingsfondsen deze verwachtingen in grote lijnen niet hebben kunnen waarmaken. De macro-economische effecten waren te verwaarlozen. Weliswaar nam tijdens de *hausse* van de jaren 1990 de deelname aan beleggingsfondsen flink toe, van een tot dan toe gebruikelijke 5 procent of minder naar 23 procent van de particuliere huishoudens. Maar beleggen in effecten bleef feitelijk voorbehouden aan een relatief kleine laag van welvarende en hoog opgeleide burgers. Een belangrijke oorzaak is volgens Slot dat particuliere beleggingen in Nederland veel minder dan – bijvoorbeeld – in de Verenigde Staten een noodzakelijke pensioenvoorziening zijn, en meer een luxe voor wie wat geld kan missen. Een andere oorzaak lijkt dat vanuit de meeste Nederlanders het beleggingsspel, óók in het kader van beleggingsfondsen, te riskant vinden. En niet ten onrechte, want qua rendement presteerden de meeste beleggingsfondsen in de afgelopen eeuw hoogstens op het niveau van de gangbare beursindices. Zij gaven geen uitzonderlijke rendementen en boden bij koersval als regel geen bescherming tegen vermogensverlies. Opvallend was ook dat een actief, op de koers ontwikkeling inspeland, fondsbeheer *grosso modo* meer kwaad dan goed deed.

Dit is echter niet alles, want Slot laat in zo’n 500 pagina’s tekst ook uitvoerig de boeiende nuances achter het aldus geschetste beeld zien. Daarbij blijkt aan de ene kant dat de financiële wereld wel kan leren van tegenslagen. Een *slump* of krach op de beurzen inspireerde vaak tot nieuwe fondsformules. Deze ruilden in grote lijnen aandelen in voor stabielere beleggingen, en de hoop op hoge rendementen voor meer zekerheid. Slot wijst ook op de verwetenschappelijking van het fondsbeheer – met name sinds de jaren 1970 – en op de rol van de computertechnologie daarbij. Aan de andere kant gaven *hausse*s steeds opnieuw ruim baan aan praktijken in een spectrum tussen al te optimistische marketing en regelrechte oplichting. Een spannend thema is verder de relatie tussen sommige beleggingsfondsen enerzijds en banken en institutionele beleggers anderzijds. Slot beschrijft en analyseert een en ander aan de hand van een losjes geconstrueerd productlevenscyclusmodel. Verklaringen worden in navolging van F. Braudel gezocht in verschillende structurele, conjuncturele en evenementiële contexten. Behalve aan economische factoren – met name de ontwikkeling van rentevoeten en koersen – wordt aan het gedrag van de individuele belegger en aan verschillende sociaal-culturele invloeden op dat gedrag aandacht besteed.

Hierbij moet wel worden opgemerkt, dat de niet-economische verklaringen qua uitwerking, zowel kwantitatief als kwalitatief, nogal achterblijven bij de economische.

Vooral de behandeling van de periode tot 1980 lijdt daaronder. Met het culturele klimaat van de jaren tachtig en negentig kan Slot (geboren in 1964) duidelijk iets beter uit de voeten. Maar een bredere oriëntatie in de relevante literatuur was hoe dan ook op zijn plaats geweest. Een meer concrete omissie is dat Slot aan een opvallend nieuw verschijnsel in de jaren 1990 – het ethisch beleggen – niet meer dan incidenteel aandacht geeft. Dit neemt echter niet weg dat deze dissertatie een waardevolle bijdrage is aan de geschiedschrijving van het financiële bedrijfsleven.

Jan Peet
Nijmegen

Pim Kooij en Richard Paping (eds.), *Where the twain meet again. New results of the Dutch-Russian project on regional development*. *Historia Agriculturae* 34 (Groningen en Wageningen: Nederlands Agronomisch Historisch Instituut Groningen/Wageningen, 2004) 298 p. ISBN 9036720168

‘East is east and West is west/and never the twain shall meet’. Zo pessimistisch als Rudyard Kipling waren historici van de universiteiten van Groningen en Utrecht bepaald niet, toen ze in 1991 begonnen aan een ambitieus project rond vergelijkende regionale geschiedschrijving in Rusland en Nederland. De uitdaging was niet alleen om zeer verschillende onderzoeksgroepen op één lijn te krijgen, het was ook de bedoeling dat gewerkt zou worden met de ‘cohort analyse’, dat wil zeggen het volgen van geboortegeneraties in hun hele levensloop. Al even ambitieus was de doelstelling om uit te gaan van het concept ‘integrale geschiedschrijving’. Deze notie, ooit door Jan Romein opgeworpen tegen de verfoeide ‘vergruizing’, behelst dat alle terreinen van de samenleving (demografie, cultuur, economie en politiek) steeds op hun interacties onderzocht dienen te worden. De eerste, voorlopige, resultaten van het project verschenen in 1998 onder de titel *Where the twain meet*. Hierin werden demografische en economische ontwikkelingen in de Brabantse Kempen en de Groningse kleigebieden behandeld, alsook van een aantal gebieden (Yaroslavl, Tambov) in Rusland. In *Where the twain meet again* worden een aantal nieuwe regio’s toegevoegd. Helaas ontbreken in beide studies overzichtelijk kaartjes. In de nieuwe studie ligt de nadruk op het demografisch gedrag en met name op de huwelijksluiting. Ook is er veel aandacht voor variatie en ontwikkelingen in de samenstelling van huishoudens (door Trienekens en Kanitshev et al.). Tenslotte zijn er ‘uitmijters’ van Duijvendak over netwerken van regionale elites, van Van Cruyningen over sociale reproductie van boeren en van Paping over gezinsstrategieën van landarbeiders.

Het hier besproken boek is dus een vervolg en geen afronding van het project. De redacteurs zijn nog steeds heel bescheiden over hun resultaten. Toch wil ik proberen hier in kort bestek een tussenstand op te maken. Een voor de hand liggende vraag is: heeft de integrale geschiedschrijving opgeleverd wat er van verwacht werd? Op dit punt vind ik het boek ronduit teleurstellend. In de epiloog wordt niet voor niets opgeroepen om werk te maken van verwaarloosde terreinen als politiek, cultuur en religie (p. 296). De concentratie op demografie is op zich nog geen probleem, als de analyse daarvan tenminste ‘integraal’ is. Vreemd is dan ook dat in bijvoorbeeld Collenteurs artikel over regionale verschillen in de demografische transitie in Groningen de aspecten cultuur en religie niet aan bod komen. Te vaak ook wordt in het boek het demogra-